

је изванредне Шилингове историографске ерминевтике. У њему је истакнута Лутерова национална свест односно његови наступи као немачког националисте *avant la lettre* у време када Немачка као нација још није постојала. Нацисти су, доспевши на власт, одмах у своје идеолошке сврхе инструментализовали Лутеров антијудаизам, који Шилинг оштро двоји од модерног антисемитизма. Лутер је веровао, вели Шилинг, да ће Јевреје преобратити у хришћанство. У 19. веку су Хегел и Ранке у Лутеру видели „јунака новог доба“. У светлости Шилинго-

ве биографије овакво панегирично идеализовање прераста у пројективну фантазму лишену сваке фактографске основе. Шилингова биографија прецептора реформације истовремено описује са опчињујућим наративним стилем и дубоку симбиозу религије, културе, цркве и државе на транзицији средњег века у модерно доба. Отуда ово Шилингово дело препоручујемо и православнобогословима као трезвено одмерени, брилијантно описани и примерно поуздани извор о животу и делу Мартина Лутера.

Зоран Андрић

Elaine Pagels: *Apokalypse : das letzte Buch der Bibel wird entschlüsselt*

Превод са енглеског на немачки Rita Seuß

München : Beck, 2013

219 стр. ; 23 cm

ISBN: 978-3-406-64660-7

Есхатологија као политички симболизам

Најзагонетнија и најспорнија књига Библије, Откривење Јованово, је *sui generis* изданак литерарног жанра апокалиптичке литературе, који је углавном на јудејском тлу цветао између 2. века пре Христа и 2. века после Христа. Како објаснити безмерну популарност овог списка и након две хиљаде година од његовог настанка? Откривење Јованово задаје многе егзегетске недоумице: Шта значи број 666? Шта је то велика

блудница Вавилон? На који начин се наговештава крај света? И ко је уопште аутор ове књиге?

Елен Пејцелс, професор теорије религије на Универзитету Принстон, аутор је многих научних студија и међународни експерт за рано хришћанство. Њене књиге су преведене на многе језике, а њена студија о гностичким јеванђељима је била вишеструко награђена.

У овој студији, која у оригиналном наслову гласи *Revelations*.

Visions, Prophecy, & Politics in the Book of Revelation, а у немачком преводу нешто трезвеније и директније: *Apokalypse : das letzte Buch der Bibel wird entschlüsselt*, Пејцелс аналитички разлаже овај текст поредећи га са другим примерима ранохришћанске апокалиптичке литературе и истиче његово политичко значење, делимично нудећи нове кључеве за разумевање најзагонетније књиге целокупне Библије – књиге са седам печата и апокалиптичким јахачем, синагогом и сатаном, Јагњетом Божијим и хиљадугодишњим царством, космичком борбом добра и зла и страшним судом.

Шта би било хришћанство без драматичних слика надања и страховања у грандиозној литерарној подлози Откривења Јовановог? Време његовог настанка није коначно одређено, те варира, сходно хипотезама, од 68. до 90. односно 96. г. после Христа. Аутор Апокалипсе је, по мишљењу Пејцелсове, јеврејски пророк који је у екстатичном трансу изнедрио потресне визије на острву Патмосу, на малоазијској обали данашње Турске, око сто километара удаљеном од града Ефеса.

Откривење Јованово или Апокалипса, за разлику од осталих библијских списа, не садржи никакве моралне поуке, већ само пророчке визије и сновиђења страве и ужаса. Те визије су биле инспирација и у светској књижевности – Милтоновом *Изгубљеном рају*, поези-

ји Вилијама Батлера Јејтса или у ликовној уметности Микеланђелу, Гоји, Бошу, Блејку, Пикасу. Дионисије Александријски је категорично порицао теорију о ауторству Јеванђелисте Јована, будући да је стилистичка неподударност Откривења Јовановог са Јеванђељем по Јовану несамерива.

Пејцелс аподиктички сматра да је Откривење Јованово текст настао у „ратно доба“ и да је његов конкретан историјски повод једнозначан. Четири јахача апокалипсе у Отк. 6,1–8 одnose се на догађаје из 68. после Христа, када су четворица римских царева крунисани и сва четворица били уморени, а велики брег, који се након оглашавања друге трубе обрушава у море, Отк. 8, 8, заправо је вулкан Везув који је бљувао ватру и лаву 79. г. након Христа. Број 666 у Отк.13, 18 је шифрирано алегоријско оваплоћење цара Нерона.

Задуго је ово дело, чија је провенијенција једнозначно јудејска, важило за јеретичко. Пејцелс вели да оно чиме се Откривење Јованово одликује јесте флексибилност његовог алегоријског уплитања у различите контексте, односно да

поливалентност слике генерише вазда нове спектре значења. Зли и прокажени су били најпре поклоници Апостола Павла, али су једнако тако могли то да буду и Јевреји, Римљани, јеретици, пагани. Рат, прогони и катастрофе добијају кроз апокалипсу непосредан смисао. Управо у тој варијацијама подложној семантици се састоји њена универзална актуелност.

И мимо асоцијација са америчком историјом на којима Пејцелсова инсистира, њено читање Откривења Јовановог редукује се на историзам који на жалост остаје на егзегетској површини. Теза Пејцелсове би могла гласити: Хришћанство је из мноштва изданака литерарне врсте апокалиптичких дискурса одабрала управо најкон-

троверзнији – Откривење Јованово. Политичке околности између позног другог и четвртог столећа предодредиле су прихватање овог апокалиптичког списка у коме су описи криза постали универзална пројекциона раван за страдањима изложене хришћане.

Ауторка резимира да ми живимо у премреженом (interconnected) свету и да су нам визије у којима животиње и камење стоје напоредо са људима, демонима и анђелима неопходне и да и оне морају имати своје место, што сматрамо шармантним пледојајом за напоредност егзистенција, чак и фиктивних, али недовољним ерминевтичким кључем за уверљиво тумачење последње књиге Библије.

Зоран Андрић

Bertram Stubenrauch; Andrej Lorgus: *Handwörterbuch theologische Anthropologie : römisch–katholisch/russisch–orthodox; eine Gegenüberstellung*

Freiburg, Br. ; Basel; Wien : Herder, 2013

669 стр. ; 24 cm

ISBN: 978–3–451–34138–0

Проширење хоризонта

In meidas res – ова фундаментална књига задире у сасвим суштаствено нову димензију односа руског православног и римокатоличког богословља. Руско православно богословље овде има *pars pro toto* репрезентатив-

ну улогу за свеколико православно учење и предање.

Овај, сада већ можемо рећи, референцијални *Приручник богословске антропологије* настао је као збир студиозно припремљених радова прочитаних и рас-